

Violența școlară ca problemă comună în România și Ungaria

Conf.univ. dr. Zoltan Andras Nagy
Universitatea din Pecs (Ungaria)
Facultatea de Drept
Catedra de drept penal

The author analyses the significance of school violence in the states of Central and Eastern Europe after the year 1990. The notion of "school violence" does not include only the criminal side of it. Aggravating circumstances of the said phenomenon are the following: the change of the social ruling; the end of state schools monopole; the family crisis; the fewer possibilities to spend after-school time in a learning-based manner, etc.

The suggestions aimed at limiting this phenomenon are: the involvement of other persons in the prevention activity, as teachers, psychologists, school assistants, while the criminal law measures should be used as an ultima ratio.

Țările din Europa de Est și Europa centrală au fost afectate în anii 1990 de consecințele transformărilor economico-sociale (șomaj, înrăutățirea provizorie a condițiilor de trai, accentuarea diferențelor sociale, creșterea importanței banilor și a averii), și de tendințele negative ale lumii. Dintre acestea putem aminti răspândirea violenței. Nu doar rezolvarea conflictelor dintre state ci și dintre oameni (așa-numita violență școlară, huliganii fotbalului) pe cale violentă a devenit un fenomen mondial.

Peste tot în lume, astfel și în România sau Ungaria a apărut violența școlară. Aceste acte devin din ce în ce mai nemiloase.¹ Până acum nu există rezultate concrete din cercetări de ce există acest fenomen și de ce crește. Pentru cunoașterea fenomenului și pentru găsirea modalităților de luptă cu acesta, trebuie să existe cercetări în mai multe ramuri ale științei.

Problema analizată nu este doar una legală, ci are implicații sociologice, psihologice, chiar și economice.

Cercetarea violenței școlare este deci, interdisciplinară și iese din mediul școlar. Desigur acest lucru nu absolvă școala de sub responsabilitatea ei.

Despre noțiunea de „violență școlară”

Noțiunea de „violență școlară” este o noțiune simplificată, care se folosește în mass media sau în discuții individuale. De fapt, acest fenomen este mult mai larg.

- pe de o parte, acțiunile violente nu se petrec doar în clădirile școlilor, în încăperile acesteia, terenurile de sport, etc, ci se petrec și în afara porților școlii. Acțiunile desfășurate în cartiere, locuri de distracții, supermarket-uri sau altundeva (acțiuni premergătoare sau

¹ <http://www.euroastra.info/node/11555> [2008.09.25.] - în România
http://oktatas.magyarorszagholnap.hu/wiki/Iskolai_er%C5%91szak [2008.09.25.] - în Ungaria

ulterioare, începutul sau continuarea acestora) reprezintă continuarea celor întâmplate în școli.

- pe de altă parte – din punct de vedere penal – nu este vorba doar despre acțiuni de violență fizică (palme, lovituri, bătăi și răni provocate prin acestea), ci și despre violență verbală, umilire (amenințări verbale, înjurături, batjocură, rușine, râsete repetate, etc).

De obicei violența verbală precede violența fizică mai gravă.

Violența verbală și violența fizică, - dacă sunt exercitate contra persoanelor – se pot îndrepta:

- împotriva unui coleg,
- împotriva unui profesor.

Printre motivele macroeconomice ale cauzelor violenței, se pot aminti:

1. Schimbarea orânduirilor sociale din Europa de est și centrală a zguduit din temelii sistemul școlar.

- a desființat monopolul școlilor de stat. Școlile de stat au fost înlocuite cu școli care aparțin orașelor. S-a mărit numărul școlilor profesionale și au apărut școlile susținute de asociații religioase. Aceste schimbări deja pot fi surse de conflict. Școlile orașelor primesc finanțare de la stat, dar aceasta nu este niciodată una completă. Cheltuielile de funcționare trebuie susținute și de către prefecturi. Acest lucru însă – din cauza altor sarcini legale – nu se poate asigura tot timpul. Astfel, aceste școli sunt nevoite să ia măsuri de economisire în ceea ce privește condițiile personale și obiective.

Aceste măsuri reduc activitățile de educație-instruire, (chiar de supraveghere) de exemplu nu există program lung, cercuri științifice, cercuri sportive, cursuri de limbă, grupuri autodidacte, ateliere (actorie, cor etc.) sau există în număr redus față de cei interesați în astfel de activități.

Reorganizările, reducerea de efective, desființările au afectat în ultimii 4 ani mai mult de 1.500 de școli și grădinițe de stat, o treime dintre acestea au fost închise definitiv.

2. Criza familiei. Numărul divorțurilor este tot mai mare. Chiar și divorțul pe cale amiabilă cauzează frustrații în psihicul unui minor, deoarece unul dintre părinți îi va lipsi. Modul de viață *single*, care este tot mai mult la modă susține acest proces nedorit.

3. Schimbările au determinat impunerea drepturilor umane și civile în această regiune.

Drepturile copiilor, recunoașterea libertății de exprimare și recunoașterea altor drepturi intră în conflict cu ideea de respect impusă mai demult de către școli.

După schimbările intervenite s-a mărit dreptul de a lua cuvântul al celor care frecventează școala (elevii și părinții acestora).

4. Prezenta generație de părinți și profesori a urmat școala înainte de schimbări, iar în socializarea lor au fost fixate modelele de comportament ale școlii din vremurile respective. Dar relația complicată profesor-elev-părinte s-a transformat. În timp ce libertatea elevilor (și a altor categorii) a devenit, sau devin complete, posibilitățile de asigurare a respectului față de profesor au fost reduse.

5. Idealul perioadei noastre este omul de succes, bogat, care își poate cumpăra acele bunuri care îi susțin poziția socială.

6. Dorința de a achiziționa aceste bunuri de prestigiu poate să apară încă din copilărie. Această dorință este susținută de materialele publicitare difuzate de către posturile de televiziune și radio, modelele de comportament observate în familie și între cei cunoscuți. Acest lucru poate susține într-o anumită măsură motivația violenței școlare.

7. Se reduc posibilitățile de utilizare educative a timpului liber de după școală.

În același timp posibilitățile de divertisment și consum din timpul liber s-au diversificat. Au apărut hipermarketurile gigantice. Mai multe posturi de televiziune și radio comerciale oferă programe fără nivel prea ridicat. Interesele și petrecerea timpului liber s-au îndreptat către aceste direcții. Aceste variante sunt mai comode, mai ușor de asimilat. Mass media poate implementa orice variantă de mesaj, viziune, model de comportament sau consum printre spectatori. Generația tânără fără personalitate formată asimilează ușor ideile, obiceiurile și comportamentele non-conformiste, care se împotrivesc valorilor clasice.

Motivele care provin din schimbările sistemului școlar sunt:

1. Problema democratizării sistemului școlar ca macroproblemă – desigur – existentă în cadrul școlii, (cu privire la relațiile profesor – elev, profesor – director, școală – finanțator etc.) devine sursă de conflicte în zilele noastre.

2. Provocarea acțiunilor violente poate fi rezultatul tratării nepotrivite a copilului, a materialului de predare nepregătit corespunzător și a modului de evaluare pedagogică adoptat. Structura obișnuită a orelor de curs începe ora cu răspunsuri, care înseamnă un stres constant pentru elevi. Tensiunea determinată de stres poate fi motivul violenței. Putem considera că lipsesc condițiile necesare atât în interior, cât și în afara școlii pentru eliberarea acestui stres.

3. Răspândirea violenței școlare este ajutată și de faptul că toți cei afectați știu despre violență (colegi, profesori, terapeuți, etc.), dar nu se iau măsuri. Și mai ales nu se face nimic pentru descoperirea motivelor.

Motivația, scopurile așa-numitei violențe școlare:

- Existența unei dominații față alte persoane (compensând mediul de acasă, în care lipsește afecțiunea, subordonarea, eventualele bătăi suferite acasă etc.),
- Obligare la scrierea lecțiilor, la efectuarea altor sarcini
- Obținerea unui folos material (de exemplu bani, telefoane mobile, îmbrăcăminte),
- Violența fără motiv sau scop.

Judecarea așa-numitei violențe școlare

O parte din aceste acțiuni nici nu pot fi considerate contravenții. Cei care au împlinit 14 ani nu pot fi trași la răspundere nici în România, nici în Ungaria.¹ În cazul lor se pot începe proceduri de punere sub tutelă.

Cazurile penale pot fi de mai multe feluri.

Dacă scopul violenței fizice este folosul material (bani, telefoane mobile, adidași de marcă, luarea altor bunuri) acesta se consideră tâlhăria (Art. 250.), tâlhăria calificată² (Art. 253.) (Rablás, magyar Btk. 324. §) Șantajul (Art. 211).

Dacă violența este exercitată este contra persoanei, și determină rănirea acesteia, acțiunile pot fi considerate vătămări corporale.³

Se poate vorbi și despre obligarea la săvârșirea unei infracțiuni, lipsirea de libertate în mod ilegal.⁴

¹ Codul Penal Art. 113. - în România și Codul Penal Art 23. - în Ungaria.

² Codul Penal Art. 211. Șantajul și Art. 252-253 Tâlhăria - în România și Codul Penal Art 321. Tâlhăria (Rablás) și 323 Șantajul (Zsarolás) - în Ungaria.

³ Codul Penal Art. 186-187. Vătămarea corporală - în România și Codul Penal Art 170. Vătămarea corporală (Testi sértés) - în Ungaria.

⁴ Codul Penal Art 201. Lipsirea de libertate în mod ilegal și Codul Penal Art. 175. Lipsirea de libertate în mod ilegal (Személyi szabadság megsértése) - în Ungaria.

Așa-numita violență școlară se îndreaptă tipic contra persoanelor, dar se poate îndrepta și împotriva obiectelor (distrugerea aparatelor, echipamentelor școlare etc.) sau vandalizarea parcurilor, jucăriilor de pe terenuri de joacă, ale vitrinelor magazinelor etc. În același timp *graffiti*-ul pe pereți se poate considera o formă ușoară de vandalism).¹

Mijloace legale și de alt gen aplicabile în cazul așa-numitei violențe școlare:

- este foarte important ca profesorul să nu fie indulgent față de actele de violență școlară.

De la prima ocazie trebuie să ia atitudine. Trebuie să semnaleze problema la corpul profesoral, dirigintelui și nu în ultimul rând părinților.

- crearea posibilităților de a se ocupa cu elevii care sunt problematici este foarte importantă în cadrul școlii sau a clasei, sau eventual în alte școli speciale. Trebuie evitată segregarea.

- Este nevoie de o *relație strânsă* între școală și părinți. În cadrul diverselor evenimente trebuie ridicată problema violenței școlare (de exemplu la ședința cu părinții, audiențe).

- rămâne în discuție problema îndepărtării elevului din propria sa școală ca și măsură de sancțiune. În Ungaria decizia unui primar a determinat multe controverse. Acesta i-a interzis unui elev violent să urmeze cursurile vreunei școli din propria sa jurisdicție. Ombudsman-ul și organizațiile civile au ripostat la această decizie.

- În Ungaria lângă fiecare școală a fost repartizat un polițist, pe care profesorii și elevii îl pot solicita oricând. Deci profesorul nu mai trebuie să joace rolul de polițist. Dar polițiștii țin ore de educație despre aceste contravenții elevilor chiar și despre droguri. Polițiștii efectuează razii în jurul școlilor pentru a opri vânzarea drogurilor. Ajută circulația elevilor, unde este nevoie, dacă de exemplu nu există semafor. Se consideră că este utilă ca polițiștii să țină astfel de ore de educație *părinților*, accentuând astfel cât de decisiv poate fi rolul familiei.

Deoarece violența școlară depășește cadrul școlii, posibilitățile de luptă trebuie să le depășească și ele.

Cea mai importantă este întărirea rolului familiei, îmbunătățirea condițiilor de trai. Aceasta – din păcate – poate avea rezultate doar pe termen lung. Acest lucru ar fi posibil dacă s-ar realiza îmbunătățirea situației economice, dar și a unei schimbări de atitudine.

Cadrul școlar al violenței nu poate fi tratat doar prin mijloace pedagogice, cel care încearcă acest lucru – după părerea mea – sigur nu va reuși. Trebuie găsite persoane, care dispun de mijloace, experiență și pot ajuta (de exemplu asistență socială, psihologi școlari, responsabili de protecția tinerilor). Construirea unui astfel de sistem – crearea de condiții personale și obiective, specializări de diverse nivele – costă foarte mulți bani. Condițiile economico-financiare actuale nu permit ca pentru fiecare școală, cartier sau localitate unde există mai multe școli să fie angajat câte un psiholog.

Ceea ce nu costă bani. *Problema trebuie abordată!* Dacă există posibilități, experiențele adunate trebuie făcute cunoscute, chiar și peste granițele țării.

Dreptul penal este „*ultima ratio*”. Să-l și lăsăm așa. Intervenția penală trebuie lăsată ca ultima soluție. Trebuie aplicată, dacă nu există alte variante.

¹ Codul Penal Art 261 265. Distrugerea și Codul Penal Art. 324. Distrugerea (Rongálás) - în Ungaria.

Tragerea la răspundere (devine unica soluție) este facilitată de amplasarea camerelor de luat vederi în școli, oprind astfel alte acte (de exemplu furturi, distribuirea drogurilor).

Între specialiști există discuții de mult timp cu privire la tragerea la răspundere a minorilor sub 14 ani. Eu însumi nu cred că reducerea vârstei în acest caz este cea mai potrivită cale, mai degrabă remodelarea programelor de prevenire. Acestea trebuie, pe de o parte, să se concentreze asupra generațiilor mai tinere, și pe de altă parte să ofere școlii un rol mult mai mare.